

משחק הגומלין בין מיניות של חיים למיניות של מוות,
בפנטסיה הזוגית הלא-מודעת

איריס לרר - רשף, MA

פסיכותרפיוסיטית-פסיכואנליטית
פסיכואנליטיקאית זוגית ומשפחתית IACFP

קליניקה פרטית

[/zugiuut.co.il-http://iris](http://iris.zugiut.co.il)

052-8614453

iris.couples@gmail.com

תל אביב

משחק הגומלין בין מיניות של חיים למיניות של מוות,

בפנטסיה הזוגית הלא-מודעת

איריס לרר - רשף

אדבר על נושא לא מוכר, הקונפליקט בין מיניות המחוברת לחיים למיניות הנגועה במוות. אדגים תוך ניתוח גיבורי ספרו של דוד גרוסמן "שתהיי לי הסכין" (גרוסמן, 1998) המתאר רומן אסור המתקיים בין שני אנשים נשואים. הרומן מתרחש רק דרך מכתבים, כלומר, הוא מתרחש בעצם בדמיון. הדמיון כפי שאנחנו יודעים, הינו מקום מושבה של הפנטזיה הלא מודעת. כך, מתאפשרת לנו הצצה לעולם הפנטזיה המודעת ושאינה-מודעת של כל אחד מהם, כמו גם לפנטזייה המשותפת הלא מודעת המתקיימת ביניהם (כאמור ללא ידיעתם). לסיום, אביא את ביטויי המין בחיים ובמוות בקשר זוגי, מתוך הקליניקה. העולם המיני כולל מושגים כמו: ליבידו, ארוטיקה, יחסי מין ועוד,

אתמקד בפן של התשוקה המינית, ה-Dezire. התשוקה המינית על פי פרויד (פרויד, 1948) היא הכוח העצמתי, שתפקידו לאפשר את החיים, היא הכוח העומד ביסוד הפניה שלנו אל האחר. אך לעיתים הוא הופך, במסווה, לכוח שדוחף למוות. היכולת לזהות, שלא כל מה שנראה כדחף מיני הוא דחף מיני השואף לחיים, אלא, לעיתים דחף המוות מסווה את עצמו בתוך הדחפים הליבידינאליים המיניים, הוא מאד חשוב כשאנו עוסקים בטיפול הזוגי.

נתחיל מ"שתהיי לי הסכין" לדוד גרוסמן.

גבר רואה אישה לא מוכרת לו, מחבקת את עצמה בתוך קבוצת אנשים, מבדילה את עצמה מהם: היא נוגעת לליבו. הוא כותב לה מכתב ומציע לה קשר עמוק, חופשי, עירום מכל קליפות היומיום, לצד המשך חייהם. הוא עומד על כך שהקשר יתקיים אך ורק באמצעות המילים הכתובות. הקשר שהוא מציע חשוף לגמרי, מלא תשוקה ועטוף בתיאורים ארוטיים מיניים. פנייתו הנואשת כמעט, נוקבת אותה באופן שאינו מוכר לה, היא נענית לו, אבל, מקווה שתצליח להפוך את הקשר, ממילים כתובות,

לקשר ממשי מעוגן במציאות; שהרבה יותר מתאים לה.

הרומן המתרחש דרך מכתבים, מתאר חיי מציאות של שני זוגות נשואים, כשלכל זוג יש ילד. מחוץ לנישואין מתפתח קשר ארוטי, מלא תשוקה עוצמתית, בין הגבר יאיר לאשה מרים.

לאורך קריאת המכתבים מתגלה הפער ביניהם. יאיר חושש מאד לפגוע בבנו וביחסיו עם אשתו. התפיסה שלו את עצמו היא כדמות חלשה ושברירית שכל תזוזה מיותרת, יכולה להרוס כל מה שבעמל רב הצליח ליצור. מרים, מצטיירת, כאישה המוכנה לסכן את הזוגיות שבנתה עם בעלה, תמורת ההבטחה למימוש התשוקה בחיים ובמין, ואפילו במחיר פגיעה בילדה שהינו פגוע נפש.

יאיר מזמין את מרים לרומן אהבה אולטימטיבי, כזה שהיינו יכולים רק לקנא בו.... ההצעה שלו, היא ליחסים של התמזגות טוטלית, הפיתוי הוא להיות חלק מהשלם הגדול, כשהביטוי העצמתי הוא דרך קיום יחסי המין. יאיר מבקש להגיע: "עד התערבבות גמורה והתפרקות כל הגבולות, על העירום המוחלט... כמה מפתה פשוט להתמוסס ולזלוג לתוכך ולהיות

עד כלות... את רוצה לבלוע אותי ושאני איעלם בכך... שאת רוצה להיות אני..." (עמ 196-197).

אך התשוקה להתמזגות טומנת בחובה גם את החרדה העצומה ממצב של התבטלות. הפנטזיה לקשר מושלם וטוטלי מלווה בפחד נורא מהיבלעות, אימה מחוסר הדיפרנציאציה. כך למעשה הופכת האהובה גם מושא לתשוקה, וגם מושא של אימה הורגת. גרוסמן מראה לנו, לאורכו של הרומן, כי המשאלה הלא מודעת לאיחוד טוטאלי עם האחר. הצורך בהתמזגות עד טשטוש גבולות. הפנטזיה על קשר רומנטי מושלם, מובילה בסופו של דבר למוות. "הקשר המושלם" שסמית (1977) מכנה Golden "fantasy", הוא משאת לב של האדם, למצוא את בת הזוג שתשלים אותו בחלקיו החסרים, שתתמוך, שתעמוד לצידו, שתהיה "אם ואחות". כל הללו נדרשים לו כדי לא לחוש את גבולות בינו לאחר. כפי, שהראיתי קודם, משאלה זו היא הפיתוי למוות.

יאיר העדיף את הפנטזיה על פני המציאות "אני לא אתקשר...בעיקר משום שהקול הוא ממשי יותר מדי להזיה שאני

רוצה איתך... (עמ 26). המציאות נתפסת בעיניו כעבודות:
עבודתו משמימה, יחסיו עם אשתו פונקציונליים ורדודים אין
בחייך מקור של שמחה, עדנה ותשוקה. מציאות החסרה את
המרחב והחופש שבהזיה. המצב הנכסף עבורו הוא חלום בהקיץ
גם את מרים הוא מזהיר מפני המציאות "אסור לנו לשים אפילו
רגל אחת בתוך המציאות, הכל יתמוטט ויקלש.." (עמ 13). עמדה
שמתאימה לעמדה מפוצלת פרנואידית סכיזואידית על פי קליין,
(1949), מצב בו הטוב והרע אינם נפגשים.

התחושה הקבועה של יאיר היא שהחיים הם במקום אחר, הוא
חי בציפיה מתמדת שהחיים יתחילו סופסוף (עמ 116). לעומתו
מרים כותבת לו "אתה חי במה שאין לך.. והוא מאשר עונה לה
:"גם את זה למדתי בזכותך, אני חי בעיקר במה שאין לי.." (עמ
202).

אני רוצה לשתף אתכם שלאורך הקריאה של הספר נשביתי גם
אני בקסמה של הפנטזיה הרומנטית של האהבה
האולטימטיבית, על ביטויי הגרנדיוזיים של התשוקה הלא
מושגת, האירוטיות המינית המתוארת כשיא הקשר האפשרי בין
גבר לאישה. הייתי שותפה לפנטזיה של יאיר שאכן קיימת כזאת

אפשרות.

ההפתעה חיכתה לי באפילוג, בסיום רומן המכתבים. הרגע היחיד בו יאיר נכנס למציאות, הוא כאשר הוא מצלצל למרים, ומתחנן שתגיע אל ביתו. היא מגיעה ומוצאת אותו שוכב בתוך שלולית מים, כשבנו בן החמש שרוע לצידו וגועה בבכי. מרים מתארת: "בכי שכמוהו לא שמעתי מפי אדם מבוגר.. " (עמ 283). ופתאום אנחנו בחוויה של קריסה, התמוטטות מוחלטת לתוך תוהו, אולי מוות.

מרים לעומתו שמבחינתה מגיעה על מנת להושיע אותו ואת ילדו, נמצאת בהריון אחרי שנים של עקרות. אם נחבר להבנות התיאורטיות מהן התחלנו, נראה כי יאיר שהתעקש להשאר בפנטזיה, קרס ומת. דינמיקה שמועברת בין הדורות גם לבנו בן החמש. לעומתו מרים, שלמען מימוש תשוקתה, היתה מוכנה לפגוש את חוסר המושלמות של המציאות, שכללה כאב, אובדן, אשמה ופשרה, יכלה להזדהות עם האהבה והתשוקה שלו אליה, להפנימם, להשתמש בהם כדחיפה לחיים ולהיכנס להריון מבעלה.

סיום טראגי זה מאפשר להיווכח, כי התשוקה המינית העוצמתית הטוטאלית שיאיר ביטא, בעצם סימלה פיצול בין מיניות טוטלית או חיים טוטליים לבין מוות מוחלט. במציאות, הרי, לא יכולה להתקיים מיניות או חיים שיש בהם אהבה ותשוקה ללא כאב, אבל ופשרה, אלו יכולים להתקיים רק בפנטזיה, שהיא מחוץ לחיים. הפיצול בין הטוב והרע הטוטאליים, לא איפשר ליאיר חיים, לא בשבילו, לא בשביל נשואיו ולא עבור בנו.

השהות בעמדה הרגשית האינטגרטיבית שמלאני קליין (קליין, 1946) קוראת "דיכאונית" ואשר מרים יכולה לאפשר לעצמה, היא זו שמאפשרת את החיים. וכך, מרים שעברה תהליך של התפתחות ואינטגרציה הצליחה למזג את החלקים המפוצלים למלאות גופנית נפשית.

עד עכשיו דיברנו על הדינמיקה הלא מודעת, ועל הפנטזיה האישית הלא-מודעת באישיותם של יאיר ומרים כל אחד בפני עצמו.

עדיין לא נגענו במהותו של מושג מרכזי בפסיכואנליזה הזוגית

העוסקת

בפנטזיה הלא-מודעת של הקשר הזוגי.

נראה שאצל מרים ויאיר לא התקיימה פנטזיה משותפת לא-מודעת, ולכן לא נוצרה זוגיות. הפנטזיה המשותפת הלא-מודעת, הינה מרכיב הכרחי בזוגיות. לעיתים קרובות כמו שחני הרחיבה, היא המייצרת את הזוגיות ובו זמנית מקיימת איום עליה.

אדגים זאת דרך הטיפול בחיים ונורית.

חיים ונורית בשנות ה 30, הורים לשני פעוטות. הגיעו לפני כשנה לטיפול עם תלונה על הדרדרות ביחסים, עקב עבודתו של חיים שרובה בחו"ל. לחיים קריירה מוצלחת, ונורית עקרת בית המושקעת בגידול ילדיה.

נורית מרגישה שבעלה מעדיף את הקריירה שלו על פניה, ועל פני הילדים. היא נהנית מכך שעבודתו מאפשרת להם רמת חיים גבוהה, אך מתוסכלת מההיעדרות שלו מהבית. היא חשה שגם כשהוא בבית, הוא ממשיך לעבוד, לא קשוב לילדים ואליה. כשחיים איננו נמצא בארץ, שהוא היא מדמיינת שהכל יהיה ורוד כשיגיע, בדיוק לפי צרכיה ורצונותיה.

חיים מרגיש אשם על היעדרותו ומתנצל על כך כל הזמן. הוא זועם על נורית שאינה מבינה את ההקרבה שהוא עושה עבור המשפחה. גם הוא מדמיין שהיה הופך למצליחן גדול יותר, וזה היה גורם לאושר רב עבורם, אילו נורית היתה מבינה ותומכת, ולמשל, לא דורשת ממנו להגיע מידי סופ"ש הביתה. או, אז חייהם היו מושלמים.

כאשר חיים מגיע הביתה ונורית מטילה עליו את הילדים, הוא מפרש זאת כעונש על כך שבגללו סבלה איתם כל הזמן, לבד. לאחר שנה של טיפול הם מספרים שמזה שנים אינם מקיימים יחסי מין.

אז איך אפשר להבין את יחסיהם של נורית וחיים?

לכאורה הקונפליקט נוצר בגלל נסיבות חייהם של חיים ונורית. לכן, נראה כאילו אין צורך להיכנס לרבדים שאינם מודעים, אלא ניתן להתמקד בתקשורת ביניהם, ביכולת האמפטית שלהם, לעזור להם להבין זה את זה ואין צורך בפסיכואנליזה זוגית. אך, הפניית תשומת הלב אל הפנטזיה הזוגית המשותפת הלא מודעת, המתקיימת בין בני הזוג, מאפשרת לגלות רובד אחר

לחלוטין, רובד לא-מודע המנהל את חייהם, שמקורו בילדותם.

במהלך הטיפול התברר שנורית גדלה לשני הורים
אלכוהוליסטיים והיתה חשופה להתעללות מתמשכת. בבית
הספר זיהו את הפוטנציאל שלה, והעבירו אותה לפנימיית
מצטיינים. היא הצליחה לכאורה, לנתק עצמה מהרקע
המשפחתי, והגיעה להשגים מרשימים. למרות זאת, תמיד
הרגישה זרה, נחותה ובודדה. היא הרגישה שההורים נטשו
אותה, זעמה עליהם, אך לא יכלה לבטא זאת, כי פחדה שאז
באמת יעזבו אותה. היא דימיינה, שאילו רק היתה גדלה
במשפחה נורמטיבית כמו חבריה ללימודים, כל תחושותיה היו
משתנות. כשפגשה את חיים שבא ממשפחה מבוססת ומצליחה,
היתה בטוחה שסוף סוף הכל ישתנה, וכך חלומותיה יתגשמו.
הוריו של חיים היו אנשי קריירה מצליחים. עסקיהם חובקי העולם
גרמו להם להיעדר מהבית, משאירים את הילד לטיפול מטפלות.
גם הוא חש שהוריו נטשו אותו, לטובת הקריירה שלהם. וכמו
נורית, נותר עם זעם כלפי ההורים, בליבו אפילו ייחל למותם.
רגש, שאיים עליו והתאמץ להרחיקו כל חייו.

כשפגש בנורית, שבאה מבית פשוט, חשב שאיתה אין סכנה שתהפוך לקרייריסטית ותשחזר את בדידותו כמו בילדותו. הוא היה בטוח שהיא תגשים את משאלותיו העמוקות לאם/אישה שנמצאת בבית, קשובה לכל צרכיו.

מה שקודם היה פנטזיה לא-מודעת אישית של כל אחד מהם, הופך עם הינשואם **לפנטזיה משותפת לא-מודעת**: כי קיים מצב אולטימטיבי, בו יתקיימו כל צרכיהם והם יהיו מאושרים עד עצם היום הזה...

המצב במציאות מסתבך, מאחר והם מאשימים האחד את השני שהוא המקור לאומללותם. הם לא מודעים שהיא נוצרה בילדותם, וכי לכן מאז, כוחות ההרס מתקיימים בכל אחד מהם. בלתי נסבל להם להכיל את זעמם בתוכם, ולכן הם ממקמים אותו אצל השני. כך, הם משחזרים בזוגיות את חוויות ילדותם ולכן, נוצר ביניהם זעם בעל איכות מפרקת.

מצב כזה, בו המשאלה למילוי טוטאלי של הצרכים האישיים, מופנית לאחר, זה מצב של פיצול נפשי, המתרחש כאמור, כתוצאה מפגיעה נרקיסיסטית בשלבי ההתפתחות הראשוניים,

מוליד פנטזיה, לקשר מושלם, המשקף את המשאלה למילוי וסיפוק החסכים והצרכים הילדיים שלא מולאו. וכן קשר טוטאלי, שיספק הגנה בפני חרדת נטישה.

מאחר ובמציאות לא תתכן שלמות שכזאת, הם חיים בתסכול מתמשך והאשמות הדדיות.

אילו לא היינו מודעים לדינמיקה הלא-מודעת המנהלת את חייהם, היינו טועים לחשוב שהגעתם לטיפול, מעידה על רצון מציאותי לשיפור חייהם האישיים והזוגיים. כלומר, שקיימת בהם תקווה ומשאלה של חיים...

אך, ההבנה שפירטנו לעייל מבהירה, **שלמעשה** הדרישות והטענות שלהם זה כלפי זו, וזו כלפי זה, הם בעצם בשירות כוחות שמתנגדים לאפשרות של חיים. מאחר והם כלואים בדינמיקה הילדית המפוצלת, המשתחזרת ביחסיהם. הבנה זו, מעמידה אותנו בפני דילמה: מחד, ללא עיבוד מספיק של רובד לא-מודע זה, לא ניתן יהיה לחלץ את נורית וחיים מהמלכוד. אך, מאידך, הם לא יאפשרו לאף אחד לגעת בזעם ההרסני שבתוכם. זה מאיים מדי על מבנה אישיותם.

אז מה עושים?

כמו שחני פירטה, המוצא נמצא ביחסי ההעברה וההעברה

הנגדית.

איכות הפן ההרסני של הזעם שהיה מוסווה ביחסיהם, באה לידי ביטוי בהעברה, בהתקפות אימתניות עלי כמטפלת ועל הסטינג הטיפולי. הם נהגו לבטל פגישות ברגע האחרון, כשסרבו לשלם עבורן, הגם שהכלל שמשלמים על ביטולים פתאומיים היה ברור להם. הם הרבו להלל את המטפלת הזוגית הקודמת לעומתי, ביטאו התנגדויות אין ספור לכל מרכיבי הסטינג כמו תדירות ושעות הפגישות, שמירה על הזמנים ועוד, טענות שלוו באמירה ש"אני קשוחה, לא מתפשרת ובכלל אינם מאמינים בטיפול פסיכולוגי...".

בהעברה הנגדית, במשך חודשים ארוכים הרגשתי תחת מתקפה: חוויתי מהם תחושת זלזול והתנשאות שעוררו בי חשש שכל רגע הם עלולים לעזוב. התמודדתי עם תחושות של בלבול לא מובן והרגשתי חסרת יכולת לעזור להם. לעיתים החוויה שלי היתה שהם ממש מנסים לפרק גם אותי.

מרי מורגן (2005) אומרת, שיכולת המטפל להחזיק את הפונקציה השלישית בקשר, היא זו שמסוגלת להחזיק את הזוג בטיפול. בריטון (1989) מפרט, שהמשמעות של ההחזקה היא: להיות מעורבת, מסוגלת לפרש, לא לסגת כשאני מותקפת, להיות מסוגלת להשאר בתוך וגם מחוץ ליחסים ולהחזיק אותם כזוג.

אכן, משימה מאתגרת ביותר. לולא ההדרכה, לא הייתי שורדת את הקשר איתם.

רק לאחר ששרדנו מתקפות אימתניות אלו, כמעט אחרי שנה של טיפול, המיניות עלתה על פני השטח. נורית סיפרה שאינם מקיימים יחסי מין מזה שנים. לחיים אין חשק מיני שמתבטא בתחושה ש"בכלל לא בא לו עליה", בעוד היא מאוד חושקת בו, מנסה פעמים רבות להתקרב, והוא לא נענה.

איך ניתן להבין זאת?

במצב כזה, כשהיחסים מהוים שדה מלחמה לחיים ולמוות, אין מקום למשהו נוסף. בני הזוג עסוקים בלשרוד, בלהשאר בחיים, על ידי התקפת האחר. כמובן, שאין מקום ליחסי מין במובן של

התקרבות, וקשר. אין אינטימיות בשום אזור. המערכת המתקיימת הינה מערכת פונקציונלית בלבד. למעשה, אין מקום לחיים.

יחסי מין היו הופכים לחלק מזירת הקרב. ולכן, מצאו עצמם בהמנעות מהם.

רק אחרי שנה, כשהצלחתי להחזיק אותם כזוג בלי שאני נהרסתי ולא הם נהרסו, התוקפנות שבהם כבר לא נחוותה רק כרצחנית. להיפך, היכולת להתייחס לטענותיהם ומצוקותיהם באופן אוהד, מבין ומגיב איפשרו גם להם להתחיל להתייחס כך אל עצמם ואחד אל השני.

רק אז, יכלו להביא את המיניות לטיפול:

מתברר שלחיים יש העדפה מתי "בא לו". למשל בחופשה, באי בודד רק שניהם.. בעיקר במלון מרוחק. מציאות שלא מתאפשרת מאז שנולדו ילדיהם בהפרשים קטנים. התשוקה המינית שלו, באה לידי ביטוי כשנורית זמינה רק לו, על אי בודד ללא נפש חיה, כמעט מנותקת ממציאות...

ברגע שהיא בבית, או עסוקה, כלומר במהלך החיים

המציאותיים, הוא לא נמשך אליה.

נורית מצידה, מחוברת לילדיה כל הזמן. בלילה, כשחיים בחו"ל

הבן ישן אתה. כשחיים בארץ, היא מצפה שירצה אותה ופשוט

ייכנס אתה למיטה לעשות אהבה... המין עבורה חסר ייחוד.

לפעמים בין מטלה אחת לשנייה. המין עבור נורית הוא חלק

מגידול ילדים, אירוח חברים ועיסוק מקצועי. זהו סוג של עבודה,

שהיא מצפה שחיים יעשה כשמגיע לארץ והיא מאד כועסת,

שכשהוא בארץ ואינו חושק בה לגמרי.

כלומר, נורית וחיים שותפים לפנטזיה הלא-מודעת שאין באמת

מקום מציאותי בו צרכים ודחפים יכולים להענות במציאות.

חיים מפנטז על מין המושלם לא מושג, ונורית מספקת מין חסר

ארוס, חסר תשוקה וחיים.

הטיפול בחיים ונורית כמו גם הספר של דויד גרוסמן, מעוררים

בנו את המודעות להזהר מלפול בשבי הכמיהה לאהבה מושלמת

והחיפוש האושר הבלתי מושג, לא עבורינו ולא עבור מטופלינו.

